

BIBLIOGRAFIA BALMESIANA DE JAUME COLLELL

JOAN REQUESENS

Jaume Collell, el canonge vigatà del qual enguany en memorem els 150 del seu naixement, explica un fet menut de la seva infantesa. Menut per anecdòtic, però avui ens portarà a omplir unes quantes pàgines de dades i dates.

Recorda, en el seu segon llibre autobiogràfic, les paraules maternes: «la mare em contava que quan passà l'enterro del príncep dels apologistes moderns per lo Call Nou, ella en sos braços me portà a veure'l»¹. Jaume Balmes, mort als 38 anys el juliol de 1848, coincideix en el seu últim pas pels carrers de Vic amb un altre Jaume que encara no en té tres, havia nascut el 18 de desembre de 1846.

Collell, durant l'any escolar de 1859-1860, fa el primer curs de retòrica al Seminari i durant aquells mesos, o potser en els del segon curs, «el catedràtic Serra i Miàs me senyalà per compondre i recitar a la trona de l'aula una oració castellana; vaig provar de fer com una oració fúnebre del Balmes, retraient la impressió que en mon esperit tot sovint furgava de la blanca estàtua del cementiri. Recordo que en l'exordi hi havia aquesta frase: "Qué quiere decir el lúgubre tañido del bronce que por doquier tanto retumba?" Aqueix *tanto retumba* fou celebrat pel mestre i pels condeixebles»².

«I quan als quinze anys comencí a freqüentar la Biblioteca Episcopal, aquell prestatge de les obres balmesianes era el que jo preferia, trobant-hi en ses planes, no sols lo seu valor ideològic que fàcilment se m'assimilava, sinó també com una certa unció que remintolava dolçament en mon esperit juvenil»³.

El més infantil record i els altres dos de l'adolescència ens obren la porta per passar a fer un recompte de la bibliografia balmesiana de Jaume Collell. En una altra ocasió caldrà estudiar amb cert deteniment el seu contingut. Què en tragué, Collell, de Jaume Balmes? Com s'havia convertit en balmesia i ho transmeté en el

1. Jaume COLLELL, *Del meu fadrinatge*, Vich, «Gazeta de Vich», 1920, p. 65.

2. *Ibidem*, p. 67.

3. *Ibidem*, p. 64.

seu temps? Ja de gran, va escriure que «l'afecte al nostre gran filòsof no el sento en la forma estreta de l'orgullet de campanar, de poder dir que som de la pàtria d'en Balmes, ni el tinc restringit a la categoria de l'admiració comuna per ses obres immortals; és quelcom més que tot això i no trobo altre mot per exemplificar-ho que el de *devoció*»⁴.

Pel camí, doncs, de la seva «devoció balmesiana», s'hauran d'estudiar les petjades implícites i explícites, amb citacions més o menys memorístiques —que així solia fer-ho— dels escrits de Balmes que hi ha en el seu pensament, per una banda; per l'altra, les activitats balmesianes a les quals estigué lligat durant la seva vida, des del Círcol Literari de Vic ja els anys 1860 fins a l'organització del Congrés Apologètic Internacional de l'any 1910, primer centenari del naixement de Jaume Balmes.

Amb els papers impresos, discursos, poemes i articles, es redacten les pàgines següents, i amb l'esment, també, d'alguna altra dada.

La primera bibliografia balmesiana de Jaume Collell es troba, molt incompleta, en una de més àmplia feta per Juan de Dios Mendoza i editada el 1961: Juan de Dios MENDOZA, *Bibliografía balmesiana. Ediciones y estudios*, Barcelona, Ed. Balmes, MCMLXI. Concretament els números 480, 481, 677, 725, 789, 824, 833, 851, 865, 868, 872, 901, 970, 1349, 1358 i 1367.

La present no pretén ser exhaustiva perquè és massa fàcil que a hom se li escapi una dada. Em penso, però, que s'apropa més que no pas l'esmentada al conjunt de tots els escrits balmesians que Collell publicà al llarg de la seva vida.

Els criteris de presentació poden triar-se entre un ordre cronològic o un de temàtic o, encara, pel criteri de l'estil. Posats a triar, ho he fet pel cronològic tot deixant constància, de passada, de les paraules que no arribaren a ser text imprès.

Als seus 18 anys, som a l'any 1865, entra com a soci al Círcol Literari de Vic fundat feia quatre anys⁵. El 9 de juliol de 1868 hi fa el seu primer discurs balmesià; era en l'ocasió de l'anyal record de Balmes que el Círcol havia instituït des de la seva fundació en el dia del traspàs del filòsof. El que digué no ens ha arribat. Sols en tenim una referència breu. *Misión providencial de Balmes* és el nom que trobem a la premsa⁶. En les commemoracions dels dos anys següents també parlà⁷.

Al costat de l'oratòria, la poesia. En la sessió de l'any 1875 va recitar el poema *Poèsia sobre els esforços de Balmes en favor de la pau d'Espanya*, segons la

4. *Ibidem*, p. 65.

5. *Ibid.*, p. 58. També: Arxiu del Círcol Literari de Vich: lligall 28, *Lista de socios*, full, *Alta y baja de los Srs. Socios de El Circulo Literio, desde 1 de febrero de 1865 a 31 de diciembre del mismo año* (actualment a la Biblioteca Joan Triadú de Vic).

6. Tres són les referències d'aquest discurs: «Eco de la Montaña», núm. 600 (12 juliol 1868); Miquel S. SALARICH TORRENTS, *Història del Círcol Literari de Vich*, Vich, Patrohat d'Estudis Ausonencs, 1962, p. 267; i Josep SALARICH, *Resum històric del «Círcol Literari de Vich» 1861-1900*, «Gazeta de Vich», núm. 3872 (28 abril 1931).

7. El discurs de 1869 fou: *Breves consideraciones sobre las obras de Balmes* (veg. «La Patria», núm. 23, 10 juliol 1869). El títol del discurs de 1870 no sabem ben bé com era o potser fou del tot semblant al de l'any anterior, com es desprèn de la dada de M. S. SALARICH TORRENTS, op. cit., p. 269; i com es llegeix a «La Patria», núm. 125 (13 juliol 1870).

ressenya aplegada per Miquel S. Salarich⁸, i la va publicar a «La Veu del Montserrat» el dia 6 de juliol de 1878 amb el títol *A Balmes*. Aquests versos són les seves primeres lletres balmesianes impreses.

El dia 7 de febrer de 1878 morí a Roma el papa Pius IX i Collell, el dia 23, en un discurs al Círcol Literari, agermanà la seva personalitat a la de Balmes. Pels papers de l'arxiu del Círcol sabem que proposà d'erigir un monument al papa enfront del de Balmes a l'ala dreta del claustre de la catedral⁹.

En l'any 1879 participà de nou en l'acte acadèmic del Círcol Literari amb un altre poema, *Ausona*¹⁰.

Any 1880. L'Ajuntament de Barcelona acordà de col·locar el retrat de Jaume Balmes a la Galeria de Catalans Il·lustres i en tenim la primera notícia gràcies a una carta de Torras i Bages datada el dia 9 d'agost:

«Amic Jaume: com tenim l'assumpto? Sembla que estiga morta la cosa i me temo que en això passi lo de malaltia llarga parenta de la mort. Lo Ricardo [Cortès] me digué, l'última vegada que lo he vist, que t'havia vist a l'anar a Sabadell [hi predicà el sermó de Missa Nova de mossèn Joan Badia el 18 de juliol¹¹] i que estaves molt trempat. Crec que no deus dormir-te, puix si *jura non dormientibus sed vigilantibus constituta sunt*, molt més *gratiae* i ara me sembla que tens a la mà fer arribar fins a on corresponga una carretilla de bon afecte. Sens dubte que el causaria excel·lent, en altes regions, lo fet d'haver sigut tu nombrat per a redactar la biografia de Balmes, ab motiu de la col·locació de son retrato en la Galeria d'homes il·lustres de Catalunya. A voltes una petita empena fa caure la cosa.»¹².

A l'entorn de la notícia balmesiana n'hi ha una altra que necessita aclariments. Eren els dies en què es tramitaven els papers, i les influències!, per a una plaça de canonge de provisió reial a la seu de Vic. Els rumors volaven —els esmenta la mateixa carta de Torras i Bages— i entremig hi hagué l'elecció de qui faria el discurs dedicat a Balmes a la ciutat Comtal. Les dues coses arribaren a bon port. El dia 5 d'octubre Jaume Collell llegí el seu discurs; el dia abans era signat a Madrid el seu ascens jeràrquic i el dia 7 rebia, de retorn a Vic, el nomenament de canonge. En prendria possessió el 10 de desembre i vuit dies després compliria 34 anys¹³. Aquest discurs fou imprès més d'una vegada.

El 12 de juliol de 1882 «llegí el discurs lo Vice-President [del Círcol Literari de Vic], Il·ltre. Sr. D. Jaume Collell, posant principalment de relleu la fermesa de caràcter que sostingué sempre a nostre immortal filòsof en les lluites morals e intel·lectuals de sa laboriosa i breu existència»¹⁴. D'aquest discurs no en resta cap altre testimoni.

8. Miquel S. SALARICH TORRENTS, op. cit., p. 272.

9. Veg. Arxiu Círcol Literari de Vich, lligall 21, plec «1878».

10. Miquel S. SALARICH TORRENTS, op. cit., p. 276.

11. J. COLLELL, *Efemèrides dels meus 50 anys de sacerdot*, Vich, Gazeta de Vich, 1938, p. 46.

12. *Epistolari de Josep Torras i Bages*, pròleg, transcripció i anotació de Jaume Medina, Vol. I, Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, p. 139.

13. Les tres dates es troben, per exemple, a: «Seminario de Manresa», núm. 192 (10 octubre 1880); J. COLLELL, *Efemèrides...*, op. cit., p. 47; i *Epistolari de Josep Torras i Bages*, op. cit., p. 142.

14. «La Veu del Montserrat», núm. 28 (15 juliol 1882). La data, però, només la recolzen en el lligall 21, plec «1882» de l'Arxiu del Círcol Literari de Vich, tot i no concordar amb la que dona Miquel S. SALARICH TORRENTS, op. cit., p. 281.

Del discurs de l'any 1883 tampoc no en tenim altre testimoni que la nota de l'arxiu del Círcol. Parlà de la influència de Balmes a Europa i proposà d'aplegar una col·lecció de les obres del filòsof en diverses llengües¹⁵.

Al setmanari «La Veu del Montserrat» de l'any 1890, Collell va suggerir, a través de dos articles —intitulats ambdós *Cosas de casa*—, que cada any, a més a més de l'acte acadèmic, se celebrés, al davallant de la tarda, un acte religiós organitzat pel Capítol dels canonges i amb l'assistència corporativa de l'Ajuntament i altres autoritats. L'*Absoluta a n'en Balmes*, l'anomena. Sembla ser que la proposta fou rebuda amb certa fredor perquè l'any següent mossèn Serra i Esturfí escrivia: «I ara que som a parlar del filosof eximi, honra de nostra terra, seria de desitjar que aquest any se posés en obra lo projecte hermosíssim que proposà l'any passat lo Sr. canonge Collell, en uns articles que publicà aquest setmanari amb lo simpàtic epítome *Cosas de casa*»¹⁶.

Per l'octubre de 1894 va celebrar-se a Tarragona el «Cuarto Congreso Católico Español» i Collell hi presentà el discurs *Impulso dado por el Doctor D. Jaime Balmes a los modernos estudios de sociología*. Hi explana aquesta idea: la «idéntica [...] orientación suprema de León XIII y la de Balmes; y esa orientación no es otra que la de la defensa de la Iglesia católica en el terreno social»¹⁷.

En el programa de la Festa Major de l'any 1909 anuncia, per al 28 d'agost de l'any següent, els cent anys del naixement de Jaume Balmes a qui un alt prelat de l'Església «havia anomenat *sant pare dels temps moderns*».

L'article *L'any d'en Balmes*, el darrer dia de 1909, obria el centenari des de les pàgines de la «Gazeta Montanyesa».

Al llarg de l'any 1910, doncs, publicà articles, concretament tres: un d'obertura, un altre durant la celebració dels actes del Congrés Internacional d'Apologètica i un darrer de cloenda. A més a més, durant tot l'any es va publicar l'edició catalana del *Criterio*, a la «Gazeta Montanyesa», per traductor anònim que després constà en l'edició en volum: era de Collell, autor, també, del pròleg. Aquesta traducció, la primera en català —el 1948 aparegué la de Josep Miracle—, juntament amb la presidència del Congrés d'Apologètica, foren les seves dues contribucions més rellevants en el centenari de Balmes.

També publicà un parell d'articles, aquest any, en el butlletí mesual del centenari, «El Centenario de Balmes»: *Lleó XIII i Balmes*. Aquí reproduïx, una mica més ampliada que en el discurs de 1894, la notícia de l'encontre entre el futur papa i Balmes aportant el testimoni del mateix Lleó XIII a través d'una carta del cardenal Rampolla. El segon article és una nota encomiàstica del llibre de N. Roure, *La vida y las obras de Balmes*.

Els dos volums que s'editaren del Congrés evidencien tot el que donà aquella trobada d'estudiosos i palesen, en part, l'activitat del qui en fou el president i

15. La data del discurs va ser el dia 14 de juliol segons el lligall 21, plec «1883» de l'Arxiu del Círcol Literari de Vich; Miquel S. SALARICH TORRENTS, op. cit., ps. 37 i 281, dóna el dia 20.

16. S[erra]. y E[sturfí]., *Las fiestas de Sant Miquel dels Sants*, «La Veu del Montserrat», núm. 23 (6 juliol 1891), p. 180.

17. Veg. *infra* la dada bibliogràfica completa. El text corresponent a la pàg. 111.

l'ànima, el canonge Collell¹⁸. El seu col·laborador i deixeble en el periodisme vigatà, Joan Anglada i Vilardebó, vuit dies després de la seva mort va escriure que el Congrés d'Apologètica havia estat idea seva i que ell mateix anà a Madrid a parlar amb el president del Govern per recaptar una subvenció i, encara, que la idea de tot el centenari balmesià ja l'havia anunciada en el discurs que féu el 9 de juliol de l'any 1903¹⁹.

I a partir de l'aparició de la «Gazeta de Vich» el 1914, de gota en gota, Collell hi publicà notícies i comentaris balmesians. Exemples d'aquests articles, que podríem anomenar menors, ho són *Homenatge a Balmes en la ciutat de València* comentant la inauguració d'una escola primària que portarà el nom del filòsof vigatà; o bé *Records acadèmics* on fa memòria d'una anècdota de 1841, quan un estudiant del Seminari, Joan Vinader —futur jesuïta— convidà Balmes a una «oració de retòrica» i ho féu en castellà; o, encara, el més anecdòtic de tots, *L'au-cell del centenari* per recordar un esbart d'ocells d'espècie desconeguda que l'11 de setembre de 1910 —darrer dia de les festes del Congrés del centenari de Balmes— aterraren a Vic.

Algun altre d'aquests articles, però, mereix relleu especial com els dos que porten per títol *Pèrdua irreparable*. Collell hi explica com les flames feren cendra les cartes que Balmes, des de Barcelona i des de Madrid, havia enviat al canonge Lluçà Casadevall, bisbe de Vic des de 1848.

I entremig d'aquests articles, Collell féu altres discursos en la commemoració del 9 de juliol. L'any 1916: *En Balmes i la qüestió catalana*. El seu contingut es veu prou ben resumit en aquestes paraules: «I no en dubteu, si ara en Balmes visqués, enlloc de "provincialismo legítim, prudente, juicioso", parlaria de *regionalismo sensato*».

L'any 1918 la premsa local notificava, el dia 11 de juliol, que Collell havia fet el discurs balmesià. La seva publicació aparegué l'any següent: *La perenne actualitat d'en Balmes*. Aquest és el que es troba aplegat amb altres dinou en el llibre *Sembrant arreu*. El mateix Collell l'encapçala amb aquestes paraules: «De discursos sobre Balmes n'he escrits i pronunciats diversos, i alguns foren estampats, com lo que tinguí l'honor de llegir al Saló del Consell de Cent de Barcelona, amb ocasió d'haver-se posat lo retrat del filòsof vigatà en la Galeria de catalans il·lustres»²⁰. És comprensible que el triés si ens fixem en el seu contingut. Serà perenne la vigència de Jaume Balmes «com a filòsof i apòlogista [...] tant com dure la civilització cristiana; com a publicista i escriptor polític, tant com dure la nació espanyola»²¹. I això perquè la seva intel·ligència fou la d'un geni d'extraordinària clarividència «que es podria nomenar providència». Com a filòsof perquè «no pretengué bastir cap nou sistema», ans quedar-se de «comentador de la *philosophia perennis*»²². I s'estén parlant del tema social des de Pius IX a Lleó XIII i

18. Veg. *Actas del Congreso Internacional de Apologética. Vich VII-XI Septiembre MCMX*, Tomo Primero, Vich, Imprenta de G. Portavella, 1911; Tomo Segundo, Vich, Imprenta de L. Anglada, 1916.

19. Veg. J[Joan], A[Anglada], V[Vilardebó], *El Balmesianisme del Canonge Collell*, «Gazeta de Vich», núm. 4006 (8 març 1932).

20. J. COLLELL, *Sembrant arreu*, Vich, Tipografia Balmesiana, 1927, p. 227.

21. *Ibidem*, p. 229.

22. *Ibidem*, p. 230.

l'encíclica *Rerum novarum*. Etcètera. Com hem dit, no hem de llegir a fons, aquí, els textos de Collell.

L'any 1919 un altre discurs: *L'obra patriòtica d'en Balmes i d'en Quadrado*. Aquí parla dels dos publicistes, que «eren certament ànimes bessones»²³, amb dates històriques i de les seves posicions ideològiques.

A aquests tres discursos cal sumar-n'hi un altre que no ens ha arribat, però del qual parla Joan Anglada²⁴.

En l'article *Apologia del Balmes* del juliol de l'any 1931 comenta el discurs balmesià d'aquell any fet pel caputxí fra Miquel d'Esplugues, el qual recordà unes paraules de Pius X adreçades al bisbe Torras i Bages llavors del centenari l'any 1910: «ornamentum et lumen». I Collell acaba així: «*Ornament i llum*, ha dit Pio Desè, dues paraules que enclouen una apologia balmista».

En un article del gener de l'any següent reprèn el mot «lumen» en el títol, *Del lluminar de Balmes*, tot parlant del treball balmesià d'Eduard Toda, és a dir, la recollició de bibliografia balmesiana inclosa en la seva obra *Bibliografia espanyola d'Itàlia*.

Si Jaume Collell inicià els seus estudis de retòrica amb una oració fúnebre dedicada a Jaume Balmes, els seus tres antepenúltims articles també van ser dedicats al seu conciutadà. El penúltim aparegué el 23 de febrer i el darrer fou més aviat circumstancial²⁵. En la «Gazeta de Vich», els dies 30 de gener, 6 i 18 de febrer de 1932, publicava, a partir del treball d'E. Toda, els articles *Bibliografia balmesiana d'Itàlia*. El dia 1 de març moria a un quart de set del matí.

És l'hora de la llista bibliogràfica, però potser val la pena de recodar encara unes altres paraules seves: «Allò que digué un alt dignatari eclesiàstic, que el Balmes era el *Sant Pare dels temps moderns*, jo ho sentia fonament [als 15 anys], com ho sento encara amb major vivesa ara al declinar de ma vida; i allò d'*honorificentia populi nostri* no ho considero tant sols per la glòria que del nom d'en Balmes irradia sobre Vic, sinó ademés en lo concepte superior de que és ell un lluminar en l'alta jerarquia dels guiadors de pobles i nobilíssim atleta de la més santa de les causes, la defensa del Cristianisme»²⁶.

23. Veg. *infra* la dada bibliogràfica completa. El text corresponent a la p. 6.

24. Veg. J[Joan]. A[Anglada]. V[ilardébó], *El Balmesisme del Canonge Collell*, «Gazeta de Vich», núm. 4006 (8 març 1932). Recordà que Collell parlà de «Balmes i Lleó XIII».

25. El penúltim fou: *Del perill roig*, «Gazeta de Vich», núm. 3999 (23 febrer 1932). El darrer article que signà és un breu comentari al fet que el bisbe el nomenés censor del seu propi setmanari i així el titula: *La nostra censura*, «Gazeta de Vich», núm. 4001 (27 febrer 1932).

26. J. COLLELL, *Del meu fadrinatge*, op. cit., p. 65. Una dada, potser també bibliogràfica, del balmesisme del canonge Collell la donen els llibres que d'ell posseïa. Avui podem dir tres coses sobre això. Primera: L'historiador Josep M. Fradera ens assabenta que a la Biblioteca Balmesiana de Barcelona es conserva, amb la signatura de Collell, la publicació més violenta que s'estampà contra el *Pio IX* de Balmes, *Crítica del folletó de Pio IX por D. Jaime Balmes*, anònim, publicat per la Impremta Aguado de Madrid l'any 1848 (veg. Josep M. FRADERA, *Jaume Balmes. Els fonaments racionals d'una política catòlica*, Vic, Eumo Editorial, 1996, p. 335). Segona: A la Biblioteca Balmesiana de Barcelona, també, hi ha el volum *Pio IX* / por / Don Jaime Balmes / presbítero / París / Librería de A. Bouret y Morel / Calle de l'Éperon, 6 / 1848 [edició castellana], i porta la marca d'un segell, amb tinta negra, que diu: «Jaime Collell / Arcedian». Tercera: Potser caldrà escorcollar a fons els volums de Balmes i els llibres balmesians que hi ha en aquesta biblioteca per trobar-ne algun altre dels que posseï Collell; també s'haurà de regirar algun dia l'Arxiu Biblioteca Episcopal de Vic.

1. *A Balmes* [poema], «La Veu del Montserrat», núm. 23 (6 juliol 1878), p. 91.

La segona edició és en el llibre *La Garba Montanyesa. Recull de poesies del Esbart de Vich*, Vich, Estampa y llibreria de Ramon Anglada, 1879, ps. 120-122.

La tercera al llibre del mateix Collell, *Floralia*, Barcelona, MDCCCXCIV, ps. 97-101. En aquesta tercera edició, al final, hi ha la data «1975».

Una edició més moderna es troba en el llibret *Corona poética a Balmes* que fou imprès a Vic, per l'editorial Sala a la tipografia Balmesiana, l'any 1948, juntament amb altres poemes, ps. 78-81.

2. *Balmes. Discurso biográfico leído en el solemne acto de colocar el retrato del insigne filósofo vicense en la Galería de Catalanes Ilustres de la Casa Consistorial de Barcelona*, Vich, Imp. de Anglada, 1890.

Aquesta és la primera edició. Collell la va dedicar a Josep M. Quadrado amb una endreça en forma de carta on afirma que el discurs és inèdit i signada a Vic el primer dia de juliol de 1890.

Perfil biográfico de Jaime Balmes, «El Centenario de Balmes», Boletín Mensual, núms. 6 (juny), ps. 86-89; 7 (juliol), ps. 104-106; 8 (agost), ps. 133-135, [1910].

És la segona edició malgrat la variació del títol.

Biografía de Jaime Balmes, 30 de septiembre de 1880, dins *Galería de Catalanes Ilustres*. Biografías, vol. II, Barcelona, Palacio de la Ciudadela, 1948, ps. 161-179.

Malgrat, novament, la variació del títol, és l'edició que es féu en el centenari de la mort de Balmes. La data del «30 de septiembre» és un error; el discurs fou llegit el dia 5 d'octubre¹.

3. *Cosas de casa*, «La Veu del Montserrat», núms. 28 (12 juliol), p. 220, i 33 (16 agost), p. 259 de 1890.

Collell fa el suggeriment de cantar cada any una absolta a la tomba de Balmes el dia 9 de juliol.

1. La *Correspondencia*, signada per A. de G. y O. a Barcelona el dia 5, assabentava els manresans que «Collell, aquilatando y enalteciendo al filósofo catalán, han demostrado [ell i Josep Coroleu que parlà de Pau Claris] que un mismo fuego —el amor a Dios y a la Patria templó sus almas y las de los ilustres patrióticos. Bien hayan, bien hayan mil veces. Descansad en paz, cenizas de Claris y Balmes. ¡Aún hay catalanes!» («Semanario de Manresa», núm. 192 —10 octubre 1880—). Vegeu també *supra* la nota 12.

4. *Impulso dado por el Doctor D. Jaime Balmes á los modernos estudios de sociología*, dins *Crónica del cuarto Congreso Católico Español. Discursos pronunciados en las sesiones públicas, reseña de las memorias y trabajos presentados en las sesiones y demás documentos referentes a dicha asamblea, celebrada en Tarragona en Octubre de 1894*, Tarragona, Establecimiento Tipográfico de F. Arís é hijo, 1894, ps. 109-121.

Aquest és el títol tradicional. Ara bé, en aquesta edició correspon a l'epígraf i va acompanyat de la paraula «Tesis», mentre que el títol pròpiament estampat diu: *Discurso breve del M. I. Sr. D. Jaime Collell, canónigo de la catedral de Vich*.

La segona edició fou estampada a la «Revista de las cuestiones sociales», any I, núm. 9 (setiembre de 1895), ps. 151-158.

5. *Un convertit den Balmes*, «Gazeta Vigatana», núm. 121 (25 febrer 1905)².

Comenta la conversió d'Adolf Clavarana, advocat i publicista d'Oriola, gràcies a la lectura de les obres de Balmes i als sermons d'uns jesuïtes.

6. *El centenari de Balmes*, «Festa Major» —Programa de les festes de 1909.

Quatre ratlles anunciant el centenari del naixement de Balmes.

7. *L'any den Balmes*, «Gazeta Montanyesa», núm. 423 (31 desembre 1909).

Argumenta les raons principals per dedicar un any a Balmes, les religioses i les patriòtiques.

8. *León XIII y Balmes*, «El Centenario de Balmes. Boletín Mensual», núm. 3 (marzo 1910), ps. 35-37.

Presenta i comenta la carta del cardenal Rampolla que testimonia l'encontre entre Balmes i el futur Lleó XIII, l'agost de 1845.

9. *Nota Bibliográfica*, «El Centenario de Balmes. Boletín Mensual», núm. 7 (julio 1910), p. 109.

És un brevíssim comentari, elogiós, al llibre de N. ROURE, *La vida y las obras de Balmes*, Gerona, Imp. de Torres, 1910.

10. *Medallón balmesiano*, «Reseña Eclesiástica» (Barcelona), Año II, núm. 21 (septiembre 1910), ps. 330-332.

Breu article amb dues anècdotes de Balmes ja malalt i la definició que fa de la seva personalitat de «filòsofo-apòstol» i de «polemista-asceta».

2. A partir d'ara si no es donen les pàgines de les revistes vol dir que els articles n'ocupen la primera o bé la primera i la segona; també pot donar-se algun cas en què sigui editat en una pàgina posterior, però que hem oblidat d'anotar-la.

11. *Prólech del traductor*, dins Obres del Dr. D. Jaume BALMES, *El Criteri*. Traduhit al català per Ardiaca de la Catedral de Vich, Edició costejada per les Societats Econòmiques de Barcelona, Barcelona, Impremta Barcelonesa, 1911, ps. v-viii.

Del mateix any és aquesta edició: Obres del Dr. D. Jaume Balmes, Pvre., *El Criteri*. Traduhit al català per D. Jaume Collell Ardiaca de la Catedral de Vich y les notes traduhides per D. Frederich Clascar Capellà de la Casa de Maternitat, Barcelona, Impremta Barcelonesa, 1911. Em falten més dades per saber quina fou exactament la primera en ser estampada.

12. *El Criteri en català*, «Gazeta Montanyesa», núm. 584 (13 maig 1911), ps. 3-4.

Anuncia l'edició de la traducció del *Criteri* i hi transcriu el seu propi pròleg.

13. *Nota del dia. En Balmes a Cervera*, «Gazeta Montanyesa», núm. 1076 (9 juliol 1914).

Parla de les plaques commemoratives dedicades a Balmes que hi ha a la Universitat de Cervera i comenta la seva investidura de Doctor tot citant paraules del propi Balmes i testimonis cerverins.

14. *Homenatge a Balmes en la ciutat de Valencia*, «Gazeta de Vich», núm. 155 (14 octubre 1915).

Comenta el fet que una nova escola de la ciutat de València porti el nom del filòsof vigatà.

15. *En Balmes i la qüestió catalana*, «Gazeta de Vich», núms. 278 (27 juliol 1916); 279 (29 juliol 1916); 280 (1 agost 1916); 283 (8 agost 1916).

En els dos primers números hi ha el subtítol següent: «Discurs llegit en la sessió commemorativa de la mort del immortal publicista, en la Casa Consistorial, lo dia 10 de Juliol de 1916.»

16. *L'obra patriòtica den Balmes y den Quadrado. Conferencia donada per lo llustre Senyor D. ... en la sessió commemorativa de la mort del filosofh vigatà lo dia 9 de juliol de 1919*, Vich, Tip. Balmesiana, [1919 ?].

Aquest discurs també fou editat a les pàgines de la «Gazeta de Vich», concretament en els núms. 2051 (10 juliol); 2052 (12 juliol); 2053 (15 juliol); 2054 (17 juliol); 2056 (22 juliol) i 2057 (24 juliol).

17. *L'aucell del Centenari*, «Gazeta de Vich», núm. 2226 (16 setembre 1920).

Recorda que el darrer dia del Congrés d'Apologètica de 1910, uns estranys ocells arribaren a Vic i un d'ells, dissecat i sense nom d'espècie, encara és a la ciutat.

18. *Pèrdua irreparable*, «Gazeta de Vich», núms. 2813 (12 juliol 1924) i 2814 (15 juliol 1924).

Fa conèixer, en aquests dos articles, la pèrdua d'una part de la correspondència entre Balmaes i el canonge Lluçia Casadevall de Vic.

19. *La perenne actualitat den Balmaes*, «Gazeta de Vich», núms. 2841 (11 setembre 1924); 2842 (18 setembre 1924); 2843 (20 setembre 1924); 2844 (23 setembre 1924) i 2846 (27 setembre 1924).

L'edició d'aquest discurs porta un retard de sis anys respecte al de la seva redacció i declamació, puix que correspon a la commemoració de 1918. Eduard Junyent n'esmenta una edició, que no he vist, feta a Vic per la Tip. Balmaesiana l'any 1919³. Sí que he vist aquesta altra —és a la Biblioteca Joan Triadú de Vic—: *La perenne actualitat de les obres den Balmaes. Discurs llegit en la sessió commemorativa del insigne filoshop y apolo-gista en la casa consistorial de Vich, lo dia 9 de juliol de 1918*, Vich, Tipografia Balmaesiana, 1924. Una segona edició aparegué tres anys després dins: Jaume COLLELL Y BANCELLS, *Sembrant arreu. Recull de peces oratories pronunciades en festes y actes solemnes de Catalunya per...*, Vich, Tipografia Balmaesiana, 1927, ps. 225-238.

20. *Un monument a Balmaes*, «Gazeta de Vich», núm. 2906 (17 febrer 1925).

Elogia la «monumental edició» que fa el jesuïta pare Ignasi Casanovas de les obres de Jaume Balmaes.

21. *Una carta den Balmaes*, «Gazeta de Vich», núm. 2976 (30 juliol 1925).

Transcriu una carta de Balmaes adreçada a Antoni Ristol des de París el juliol de 1842. Li ha arribat amb altres, copiades de l'original, i conservades fins a aquest moment pels seus descendents. Pot llegir-se, avui, a l'epistolari balmaesià, Jaume BALMES, *Obras Completas*, vol. 1, ps. 203-205.

22. *El Balmaes y l'Ajedrez*, «Gazeta de Vich», núm. 3034 (12 desembre 1925).

Cita dos biògrafs de Balmaes i el testimoni d'un company per parlar de la seva afició als escacs, però nega validesa a una anècdota referida a la irada reacció que un dia tingué davant d'una mala jugada.

23. *Posemho en clar*, «Gazeta de Vich», núm. 3054 (30 gener 1926).

Desfà errors, tot citant el mateix Balmaes, a l'entorn del dinar que compartí a Malines amb un grup de bisbes i amb el futur Lleó XIII.

3. Vegeu Eduard JUNYENT, *Bibliografia del canónigo Don Jaime Collell* inclosa en el seu discurs de 1946, *El Canónigo Jaime Collell y Bancells 1846-1932* [Vic, 1946], ps. 21-26.

24. *Elogis del Balmes a la Ciutat de Vich*, «Gazeta de Vich», núms. 3074 (18 març 1926) i 3075 (20 març 1926).

En aquests articles comenta el text de Balmes: *Exposición de la Ciudad y Partido de Vich a S. M. la Reina* (vegeu-lo a Jaume BALMES, *Obras Completas*, vol. xxv, ps. 425-429).

25. *Balmes y l'Inglaterra*, «Gazeta de Vich», núm. 3103 (25 maig 1926).

Collell comenta l'article balmesià *Albión* (vegeu-lo a Jaume BALMES, *Obras Completas*, vol. xiv, ps. 75-84) tot comparant-lo amb la situació mundial del moment.

26. *Una predicció del Balmes respecte de Rússia*, «Gazeta de Vich», núm. 3104 (27 maig 1926).

És una continuació de l'article anterior.

27. *Un romàntich autèntich*, «Gazeta de Vich», núms. 3363 (24 gener 1928) i 3364 (26 gener 1928).

Són dos articles a l'entorn de Jaume Tió i Noé (1816-1844). El primer l'acaba amb aquestes paraules: «I com sia que d'aquella plèiade n'era com la summitat intel·lectual el nostre Balmes, guardarem per un altre article parlar de les relacions que tingué l'escriptor tortosí amb lo filòsof vigatà».

28. *Recorts acadèmichs*, «Gazeta de Vich», núm. 3538 (5 març 1929).

Conta una menuda anècdota entre Balmes i el jovenet Joan Vinader, futur jesuïta.

29. *La veu del gran mestre*, «Gazeta de Vich», núm. 3597 (23 juliol 1929).

A propòsit del discurs del jesuïta Lluçí Francés en la commemoració balmesiana de l'any, comenta l'article de Balmes: *Ojeada sobre la situació, sus causas y porvenir* (vegeu-lo a Jaume BALMES, *Obras Completas*, vol. xxvi, ps. 309-327).

30. *La devoción balmesiana*, «Cataluña Social» (Barcelona), (1929), ps. 865-866⁴.

4. Aquesta referència la trec de la bibliografia de Juan de Dios Mendoza —núm. 865—; no he vist aquesta revista.

31. *La clarividencia de Balmes*, «Gazeta de Vich», núm. 3747 (10 juliol 1930).
Aquest article és una continuació de l'anterior amb una anècdota de quan Balmes passava temporades a Vic, a la Casa Bojons, i convivia amb els seus amics els germans mossens Agustí i Pere Aliet.
32. *La ciutat lletrada*, «Gazeta de Vich», núm. 3858 (28 març 1931).
Arran de l'assistència de lectors a la biblioteca fundada a Vic per «la Caixa», rememora una anècdota del jove Balmes quan era lector de la Biblioteca Episcopal, gràcies al testimoni d'un vell mossèn.
33. *Apologia del Balmes*, «Gazeta de Vich», núm. 3903 (11 juliol 1931).
Comentari dels mèrits de Balmes a propòsit de l'anyal commemoració feta pel caputxí Miquel d'Esplugues.
34. *Del lluminar Balmes*, «Gazeta de Vich», núm. 3986 (23 gener 1932).
Introdueix la recopilació d'obres de Balmes traduïdes a l'italià, i altres treballs sobre ell, que fa a partir del llibre d'Eduard Toda, *Bibliografia espanyola d'Itàlia*. De passada esmenta unes paraules del cardenal Pacelli —futur Pius XII— que en nom de Pius XI agraeix al pare Casanovas la dedicació al pontífex de l'obra completa de Balmes, com pot llegir-se en el primer volum.
35. *Bibliografia Balmesiana de Itàlia*, «Gazeta de Vich», núms. 3989 (30 gener 1932), 3992 (6 febrer 1932) i 3997 (18 febrer 1932).
D'aquests tres articles, els dos primers van ser publicats de manera anònima i sols el tercer porta el nom de Jaume Collell. No era la primera volta que passava així, però sí que aquesta vegada va ser l'última.